FIL-PRIM'AWLA TAL-QORTI ĊIVILI

(Sede Kostituzzjonali)

IMĦALLEF

ONOR. JOSEPH R. MICALLEF LL.D.

ILLUM, il-Ħamis, 29 ta' Settembru, 2016

Kawża Numru 6(Kost.)

Rik. Nru. 6/16JRM

Oliver **AĠIUS**

vs

L-ONOREVOLI PRIMINISTRU, l-Avukat Ġenerali, il-Kummissarju tat-Taxxi

Il-Qorti:

Rat ir-Rikors imressaq fl-14 ta' Jannar, 2016, li bih u għar-raġunijiet hemm imfissra r-rikorrent talab li din il-Qorti (a) issib li d-dispożizzjonijiet tal-artikolu 31(7) tal-Kapitolu 372 tal-Liġijiet ta' Malta, safejn dawn ineħħu l-mixja tal-preskrizzjoni kontra l-Kummissarju tat-Taxxi intimat, jiksrulu l-jedd fundamentali tiegħu (i) taħt l-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni tar-Repubblika ta' Malta (aktar 'il quddiem imsejħa "il-Kostituzzjoni") dwar jedd għal smigħ xieraq fi żmien raġonevoli, (ii) taħt l-artikolu 1 tal-Ewwel Protokoll tal-Konvenzjoni għall-Protezzjoni tad-Drittijiet tal-Bniedem u tal-

Libertajiet Fundamentali (aktar 'il quddiem imsejħa "il-Konvenzjoni") dwar it-tgawdija paċifika tal-possedimenti tiegħu u (iii) taħt l-artikolu 6 tal-istess Konvenzjoni dwar jedd għal smigħ xieraq fi żmien raġonevoli; (ii) issib li l-mod kapriċċjuż li bih l-intimat Kummissarju tat-Taxxi qiegħed jittanta jħaddem id-dispożizzjonijiet tal-imsemmi artikolu 31(7) tal-Kap 372 jiksrulu l-jeddijiet fundamentali tiegħu kif imħarsin fl-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni u l-artikoli 6 u 1 tal-Ewwel Protokoll tal-Konvenzjoni; (iii) issib li l-istima maħruġa mill-Kummisarju intimat bħala waħda maħruġa wara li għalaq iż-żmien li setgħet tinħareġ u għalhekk tħassarha; (iv) tordna li r-rikorrent jitħallas kumpens xieraq minħabba l-ksur tal-jeddijiet minnu mġarrbin; u (v) tagħti kull rimedju jew direttiva oħra li jidhrilha xieraq. Talab ukoll l-ispejjeż;

Rat id-degriet tagħha tat-18 ta' Jannar, 2016, li bih ordnat in-notifika lill-intimati u qiegħdet il-kawża għas-smigħ tat-3 ta' Frar, 2016;

Rat it-Tweġiba mressqa mill-intimati fl-1 ta' Frar, 2016, li biha laqgħu għall-azzjoni tar-rikorrent billi, b'mod preliminari, qalu li l-intimat Onorevoli Prim Ministru mhuwiex kontradittur leġittimu tal-imsemmija azzjoni u jmissu jinħeles milli jibqa' fil-kawża. Żiedu jgħidu wkoll li r-rikorrent ma kienx għadu nqeda bir-rimedji ordinarji disponibbli lilu, billi l-proċeduri li huwa fetaħ quddiem it-Tribunal ta' Reviżjoni Amministrattiva kienu għadhom għaddejjin, u għalhekk qalu li l-Qorti jmissha tagħżel li ma twettaqx is-setgħat tagħha li tisma' l-kawża skond il-*proviso* tal-artikolu 46(2) tal-Kostituzzjoni u tal-artikolu 4(2) tal-Kapitolu 319 tal-Liġijiet ta' Malta. Laqgħu wkoll b'eċċezzjonijiet fil-mertu;

Rat id-degriet tagħha tat-3 ta' Frar, 2016[1], li bih ordnat li ssir it-trattazzjoni tat-tieni eċċezzjoni preliminari tal-imħarrkin dwar jekk din il-Qorti jmisshiex tagħżel li ma twettaqx is-setgħat tagħha biex tisma' l-kawża sakemm ir-rikorrent itemm ir-rimedji l-oħrajn li tagħtih il-liġi u biex iressqu l-provi dokumentali li huma jidhrilhom meħtieġa biex tkun trattata kif imiss din l-eċċezzjoni;

Rat in-Nota mressqa mill-intimati fit-2 ta' Marzu, 2016, u l-provi dokumentali mehmużin magħha[2];

Semgħet it-trattazzjoni tal-avukati tal-partijiet dwar iż-żewġ eċċezzjonijiet preliminari tal-intimati[3];

Rat l-atti kollha tal-kawża;

---

[1] Paġ. 41 tal-proċess
[2] Dok "KTT", f'paġġ. 22 sa 158 tal-proċess
[3] Paġġ. 160 – 9 tal-proċess

Rat id-degriet tagħha tal-21 ta' April, 2016, li bih ħalliet il-kawża għas-sentenza dwar l-imsemmija eċċezzjonijiet preliminari;

Ikkunsidrat:

Illi din hija azzjoni dwar ksur ta' jeddijiet fundamentali. Ir-rikorrent jilminta li l-ħruġ fir-rigward tiegħu ta' Avviżi ta' Likwidazzjoni min-naħa tal-Kummissarju intimat dwar dħul ("*income*") għal żminijiet li jmorru lura s-snin jiksirlu l-jeddijiet fundamentali tiegħu kif imħarsin bl-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni u l-artikoli 6 u 1 Protokoll I tal-Konvenzjoni, u dan għaliex tali Avviżi nħarġu wara li kien għalaq iż-żmien li setgħu jinħarġu. Huwa jgħid li r-raġuni mogħtija mill-imsemmi Kummissarju intimat li l-liġi tagħtih il-jedd li joħroġ l-imsemmija Avviżi minkejja li jkun għadda ż-żmien – bis-saħħa tal-artikolu 31(7) tal-Kapitolu 372 tal-Liġijiet ta' Malta – wkoll iġib ksur tal-imsemmija jeddijiet safejn dawn iħarsu l-ħtieġa ta' proċedimenti fi żmien raġonevoli u fejn jolqtu t-tgawdija paċifika tal-possedimenti ta' dak li jkun. Huwa jrid li l-Qorti ssib li l-imsemmi artikolu tal-liġi minnu nnifsu jikser l-imsemmija drittijiet fundamentali. Irid ukoll li l-Qorti ssib li l-Avviżi ta' Likwidazzjoni maħruġin mill-imsemmi intimat jiksru l-jeddijiet fundamentali msemmija, u għalhekk għandhom jitħassru. Jitlob ukoll kumpens u l-għoti ta' provvedimenti oħrajn xierqa biex jagħmlu tajjeb għall-ksur tal-jeddijiet li jgħid li ġarrab;

Illi għal din l-azzjoni, l-intimati laqgħu billi, b'mod preliminari, qalu li l-intimat Onorevoli Prim Ministru mhuwiex kontradittur leġittimu tal-imsemmija azzjoni u jmissu jinħeles milli jibqa' fil-kawża. Żiedu jgħidu wkoll li r-rikorrent ma kienx għadu nqeda bir-rimedji ordinarji disponibbli lilu, billi l-proċeduri li huwa fetaħ quddiem it-Tribunal ta' Reviżjoni Amministrattiva kienu għadhom għaddejjin, u għalhekk qalu li l-Qorti jmissha tagħżel li ma twettaqx is-setgħat tagħha li tisma' l-kawża skond il-*proviso* tal-artikolu 46(2) tal-Kostituzzjoni u tal-artikolu 4(2) tal-Kapitolu 319 tal-Liġijiet ta' Malta. Laqgħu wkoll b'eċċezzjonijiet fil-mertu;

Illi ġara li, bi qbil mal-avukati tal-partijiet, meta saret it-trattazzjoni dwar it-tieni eċċezzjoni preliminari, il-Qorti semgħat ukoll it-trattazzjoni dwar l-ewwel eċċezzjoni preliminari dwar jekk il-Prim Ministru messux ġie mħarrek biex iwieġeb għall-ilmenti tar-rikorrent. Għalhekk, din is-sentenza qiegħda tingħata dwar iż-żewġ eċċezzjonijiet preliminari tal-intimati;

Illi mill-fatti li joħorġu mill-atti tal-kawża u safejn rilevanti għas-sentenza tallum, jirriżulta li fis-27 ta' Awwissu tal-2009, id-Dipartiment tat-Taxxi interni wasallu dokument anonimu dwar xi transazzjonijiet bankarji magħmulin matul iż-żmien bejn Diċembru tal-2004 sa Frar tal-2006 mill-kumpannija Rail Trading Company Limited favur kontijiet bankarji ta' kumpanniji taljani[4]. L-imsemmija kumpannija kienet inkorporata u reġistrata fir-Renju Unit fl-1 ta' April tal-1992[5], b'uffiċċju reġistrat f'Londra, u jirriżulta li r-rikorrent huwa l-azzjonist u d-direttur waħdieni tagħha (għalkemm jinsab reġistrat bil-kunjom "Agaus" u mhux "Agius"). Uffiċjalment, l-imsemmija kumpannija ma wettqet l-ebda attivita' kummerċjali jew negozju ("*dormant*") maż-żmien[6];

Illi r-rikorrent għandu interessi wkoll – kemm bħala azzjonist u/jew uffiċjal – f'kumpanniji oħrajn reġistrati u inkorporati f'Malta;

Illi wara li wasallu l-imsemmi tagħrif, id-Dipartiment nieda proċess ta' verifika u f'Settembru tal-2009, bagħat jgħarraf b'dan lir-rikorrent[7] u biex jitolbu jgħaddi tagħrif u dokumentazzjoni li setgħu jgħinu lid-Dipartiment iwettaq il-verifika. Għalkemm għall-bidu l-verifika kellha ssir dwar sena ta' stima waħda (2008), mit-tiftix li sar fid-Dipartiment ħarġet il-ħtieġa li l-verifika titwessa' għal snin oħrajn li fihom jidher li kien naqas li jibgħat id-denunzja tad-dħul[8]. Saru laqgħat bejnu u uffiċjali tad-Dipartiment bejn l-2009 u l-2010;

Illi minħabba li d-Dipartiment qies li tagħrif li kien ilu jitlob mingħand ir-rikorrent baqa' ma ngħatalux u minħabba li minn tiftix li sar ħareġ li r-rikorrent jew kumpanniji li għandu sehem fihom kienu wettqu negozji li ħallew dħul u qligħ, id-Dipartiment ħareġ Avviżi ta' Likwidazzjoni Oriġinali f'Jannar tal-2011[9];

Illi f'April tal-2011[10] ir-rikorrent ressaq oġġezzjoni għall-imsemmija likwidazzjonijiet;

Illi wara li saru laqgħat oħrajn bejn ir-rikorrent (u xi drabi mgħejjun minn avukat) u d-Dipartiment, fit-3 ta' Ġunju tal-2013[11], ħareġ Avviżi ta' Likwidazzjoni (dawk li minnhom jilminta r-rikorrent f'din il-kawża) u kien mgħarraf li d-Direttur Ġenerali kien warrab l-oġġezzjonijiet li huwa kien ressaq għall-Avviżi ta' Likwidazzjoni Oriġinali[12];

---

[4] Dok "GB1", f'paġġ. 50 – 9 tal-proċess
[5] Dok "GB12", f'paġġ. 81 – 2 tal-proċess
[6] Dok "GB19", f'paġ. 112 – 9 tal-proċess
[7] Dok "GB2", f'paġ. 60 tal-proċess
[8] Dok "GB14", f'paġ. 84 tal-proċess
[9] Dok "GB16", f'paġġ. 86 sa 94 tal-proċess
[10] Dok "GB17" f'paġġ. 95 – 104 tal-proċess
[11] Dok "GB21", f'paġġ. 120 – 7 tal-proċess
[12] Dok "GB22", f'paġġ. 128 – 131 tal-proċess

Illi fit-30 ta' Lulju, 2013, ir-rikorrent fetaħ proċedura quddiem it-Tribunal ta' Reviżjoni Amministrattiva[13] biex jikkontesta l-Avviż ta' Likwidazzjoni dwar is-sena ta' stima tal-2004 (fil-fatt huwa fetaħ ukoll proċedimenti oħrajn dwar stejjem oħrajn quddiem l-istess Tribunal[14]);

Illi waqt is-smigħ tal-imsemmija proċedura, ir-rikorrent qajjem il-kwestjoni tal-preskrizzjoni u waqt is-smigħ quddiem dak it-Tribunal fil-11 ta' Jannar, 2016[15], l-avukat difensur tiegħu għarraf lit-Tribunal li kien sejjer jiftaħ din il-kawża b'rabta ma' dak li jiddisponi l-artikolu 31(7)(a) tal-Kap 372;

Illi fl-14 ta' Jannar, 2016, ir-rikorrent fetaħ din il-kawża;

Illi l-konsiderazzjonijiet legali marbutin mal-eċċezzjonijiet taħt eżami jitolbu li l-Qorti tqishom fil-qafas tal-istadju tal-kawża li fih tinsab illum. Il-Qorti sejra l-ewwel tqis it-tieni eċċezzjoni preliminari u mbagħad, jekk ikun il-każ, tgħaddi biex tqis l-ewwel waħda;

Illi għar-rigward tat-**tieni eċċezzjoni preliminari** l-intimati jagħmluha ċara li huma qegħdin jirreferu għall-proċeduri miftuħa mir-rikorrent quddiem it-Tribunal ta' Reviżjoni Amministrattiva (minn issa 'l quddiem imsejjaħ "it-Tribunal") dwar wieħed mill-Avviżi ta' Likwidazzjoni maħruġin kontrih mill-Kummissarju intimat;

Illi l-Qorti tħoss li huwa tajjeb li ttenni li l-ilmenti tar-rikorrent jinbnew fuq żewġ jeddijiet partikolari – dak dwar smigħ xieraq fi żmien raġonevoli (kemm fl-aspett kostituzzjonali u kif ukoll konvenzjonali tiegħu) u dak dwar it-tgawdija bil-kwiet tal-possedimenti ta' dak li jkun u l-ħarsien mill-indħil f'dik it-tgawdija (mill-aspett konvenzjonali). Il-Qorti tinnota li l-eċċezzjoni taħt eżami tirrigwarda kemm l-artikolu 4(2) tal-Kap 319 u kif ukoll l-artikolu 46(2) tal-Kostituzzjoni;

Illi l-intimati jgħidu li l-każ li qiegħed jinstema' quddiem it-Tribunal jagħti lir-rikorrent rimedju xieraq u effettiv biżżejjed biex jindirizza l-ilment li huwa qiegħed jagħmel f'din il-kawża ta' lment ta' ksur ta' jedd fundamentali. Huma jżidu jgħidu li l-kwestjoni ewlenija li fuqha jissejjes l-ilment tar-rikorrent f'din il-kawża hija l-kwestjoni tal-preskrizzjoni (jew aħjar, in-nuqqas tagħha) li tqum taħt id-dispożizzjonijiet tal-artikolu 37(1)(a) tal-Att dwar l-Amministrazzjoni tat-Taxxa (Kap 372). Ifakkru li din kienet sewwasew il-kwestjoni li r-rikorrent f'din il-kawża qajjem fil-

[13] Rik. Nru. 137/13GV
[14] Rikk. Nri. 134/13GV, 135/13GV u 136/13GV (għadhom qegħdin jinġabru l-provi)
[15] Ara kopja tal-verbal f'paġ. 158 tal-proċess

kawża miftuħa minnu quddiem it-Tribunal u li dak it-Tribunal kien qiegħed jistħarreġ sakemm ir-rikorrent għażel li jiftaħ din il-kawża bl-istess ilment;

Illi, min-naħa tiegħu, ir-rikorrent jgħid li dak li l-intimati jqisu li huwa rimedju 'ordinarju' xieraq ma huwa rimedju xejn, għaliex "idejn it-Tribunal huma marbutin mil-liġi"[16] u għalhekk ser ikun għalxejn li r-rikorrent joqgħod jittratta dwar l-eċċezzjoni tiegħu kontra l-mixi tal-preskrizzjoni fil-konfront tal-Kummissarju, meta l-liġi (ordinarja) tgħid dak li tgħid;

Illi kif ingħad għadd ta' drabi, l-eżistenza ta' rimedju ieħor lill-parti li tressaq azzjoni ta' allegat ksur ta' jedd fondamentali taħt il-Kostituzzjoni jew taħt il-Konvenzjoni għandha tirriżulta lill-Qorti bħala **stat ta' fatt attwali u oġġettiv**, u d-diskrezzjoni li tista' twettaq il-Qorti biex ma teżerċitax is-setgħat tagħha "jekk tqis li jkun desiderabbli li hekk tagħmel" minħabba l-eżistenza ta' rimedju ieħor hija deċiżjoni fuq tali **stat ta' fatt.** Kemm hu hekk, huwa biss meta jew jekk jirriżulta lill-Qorti bħala fatt li (kien) jeżisti rimedju ieħor effettiv lir-rikorrent li l-Qorti tista' tiddelibera jekk għandhiex twarrab milli teżerċita s-setgħat tagħha li tisma' l-ilment imressaq quddiemha[17]. F'każ li ma jirriżultax li kien hemm rimedju ieħor xieraq, il-Qorti trid tieħu konjizzjoni tal-ilment, u f'każ li kien hemm rimedju ieħor, il-Qorti xorta waħda jibqagħlha s-setgħa li tiddeċiedi li ma ċċediex l-eżerċizzju tas-setgħa tagħha;

Illi ma jrid bl-ebda mod jintesa li d-diskrezzjoni li l-Qorti għandha f'dan ir-rigward trid titwettaq b'mod korrett u mmirata lejn l-iskop li l-leġislatur ried li jilħaq biha: jiġifieri, li filwaqt li ma jitħallewx isiru kawżi kostituzzjonali bla bżonn, min-naħa l-oħra ma jiġrix li, minħabba tħaddim "liberali" tad-diskrezzjoni, persuna tinżamm milli tmexxi 'l quddiem azzjoni bħal din meta jkun jidher li l-każ huwa wieħed serju li jimplika t-telf jew tnaqqir ta' jedd fondamentali għal dik il-persuna. Kif ingħad b'għaqal f'dan ir-rigward, din id-diskrezzjoni għandha dejjem tiġi wżata fl-aħjar interess tal-amministrazzjoni tal-ġustizzja biex, min-naħa l-waħda, il-Qrati ta' indoli kostituzzjonali ma jsibux ma' wiċċhom kawżi li messhom jew setgħu tressqu quddiem Qrati oħrajn kompetenti jew li dwarhom messhom jew setgħu jitfittxu rimedji oħrajn effettivi, u biex, min-naħa l-oħra, persuna ma tiġix imċaħħda mir-rimedji li għandha jedd tfittex taħt il-Kostituzzjoni jew taħt il-Kap 319 tal-Liġijiet ta' Malta[18] lil min ġenwinament ifittex rimedju kostituzzjonali[19];

[16] Trattazzjoni tal-avukat difensur tar-rikorrent, f'paġ. 167 tal-proċess
[17] Ara Kost. **31.5.1999** fil-kawża fl-ismijiet ***Żahra vs Awtorita' tal-Ippjanar*** (Kollez. Vol: **LXXXIII.i.179**)
[18] Kost. **27.2.2003** fil-kawża fl-ismijiet ***John Sammut vs Awtorita' tal-Ippjanar et***
[19] Kost. **31.10.2003** fil-kawża fl-ismijiet ***Mediterranean Film Studios Limited vs Korporazzjoni għall-Iżvilupp ta' Malta et***

Illi meta jingħad li jkun hemm rimedju ieħor xieraq, dejjem ikun qiegħed jitfisser li tali rimedju jrid jitqies fid-dawl tal-ksur tal-jedd fondamentali li jkun qed jiġi allegat li nkiser jew li jkun mhedded li sejjer jinkiser: għandu jkun rimedju aċċessibbli, xieraq, effettiv u adegwat biex jindirizza l-ksur jew theddid ta' ksur lamentat[20]. M'hemmx għalfejn li, biex jitqies bħala effettiv, ir-rimedju jintwera bħala wieħed li se' jagħti lir-rikorrent suċċess garantit, għaliex ikun biżżejjed li jintwera li jkun wieħed li jista' jiġi segwit b'mod prattiku, effettiv u effikaċi[21]. Fuq kollox, ir-rimedju "ordinarju" mogħti jgħodd ukoll fejn dan jingħata bis-saħħa ta' liġi, imqar jekk biex jindirizza ksur ta' jedd fondamentali li diġa' seħħ jew li x'aktarx iseħħ[22];

Illi joħroġ ukoll li l-eżistenza ta' rimedju "ordinarju" trid tkun murija kif imiss minn min iqanqal l-eċċezzjoni. F'dan il-każ, kienu l-intimati li qajmu l-eċċezzjoni li r-rikorrent naqas li jinqeda b'rimedji oħra li kellu għad-dispożizzjoni tiegħu, u huwa għalhekk dmir tagħhom li juru li r-rikorrent tassew kellu dak ir-rimedju u li naqas li jinqeda bih;

Illi f'dan ir-rigward ingħad li "*Remedies must be real and practical and not theoretical or illusory, e.g. genuine fear of reprisals, intimidation. Account will be taken not only of the personal circumstances of the applicant, but the general legal and political context in which the alleged remedies operate. An unduly formalistic approach is not to be taken by the Convention organs which will apply a certain degree of flexibility. Remedies must be effective, i.e. capable of providing redress for the complaint...; the speed of the procedure may also be relevant to its effectiveness; the remedy must be capable of remedying directly the state of affairs; form part of the normal process of redress and involving normal use of the remedy...; be accessible...; offer reasonable prospects of success; a mere doubt as to the prospect of success in going to court does not exempt from exhaustion. Where case-law is unclear, contradictory or in the process of ongoing interpretation, an applicant may be expected to pursue an action or appeal which allows the courts to rule on the issues. ... Also, if there is more than one remedy available, an individual is not required to try more than one; an applicant is generally not required to try the same body again by way of a repeated request or application*"[23]. Fil-fehma tal-Qorti, dawn ir-regoli għaqlin joqogħdu sewwa għall-każ tal-lum u b'żieda ma' dak li ngħad aktar qabel;

Illi, madankollu, l-eżistenza ta' rimedju ieħor trid titqies fiż-żmien tal-allegat ksur tal-jedd fondamentali li dwaru jitressaq l-ilment, u mhux fiż-

---

[20] Ara Kost **5.4.1991** fil-kawża fl-ismijiet ***Vella vs Kummissarju tal-Pulizija et*** (Kollez. Vol: **LXXV.i.106**)
[21] P.A. Kost. **9.3.1996** fil-kawża fl-ismijiet ***Clifton Borġ vs Kummissarju tal-Pulizija*** (mhix pubblikata)
[22] Kost. **11.4.2011** fil-kawża fl-ismijiet ***Joseph Brincat et vs Policy Manager ta' Malta Shipyards et***
[23] K Reid A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights (3rd. Edit, 2007) §I-040, pġ. 31 – 2

żmien li jkun tressaq l-ilment kostituzzjonali jew konvenzjonali[24]. Mhuwiex mogħti lil persuna l-benefiċċju li l-ewwel tħalli jgħaddi għalxejn iż-żmien li fih setgħet tieħu r-rimedju għall-ksur tal-jedd tagħha, u mbagħad tressaq ilment kostituzzjonali jew konvenzjonali dwar l-istess ksur bħallikieku l-proċedura kostituzzjonali jew konvenzjonali kienet xi rimedju *in extremis* li wieħed jista' jirrikorri għalih biex isewwi żball jew nuqqas li ma messux twettaq qabel[25];

Illi huwa mgħallem ukoll li "*it is not only judicial remedies which must be sought, but every remedy under national law which may lead to a decision that is binding on the authorities, including the possibility of appeal to administrative bodies, provided that the remedy concerned is adequate and effective*"[26];

Illi f'għadd ta' sentenzi mogħtijin f'dawn l-aħħar snin mill-Qorti Kostituzzjonali, ġew stabiliti prinċipji li għandhom jiġu segwiti minn Qorti biex tqis jekk huwiex minnu li r-rikorrent kellu għad-dispożizzjoni tiegħu rimedju alternativ effettiv. Fost dawn il-prinċipji wieħed isib li (a) meta jidher ċar li jeżistu mezzi ordinarji disponibbli għar-rikorrent biex jikseb rimedju għall-ilment tiegħu, ir-rikorrent għandu jirrikorri għal tali mezzi qabel ma jirrikorri għar-rimedju kostituzzjonali, u huwa biss wara li jkun fittex dawk il-mezzi jew wara li jidher li dawk il-mezzi ma jkunux effettivament disponibbli li għandu jintuża r-rimedju kostituzzjonali; (b) li d-diskrezzjoni li tuża l-Qorti biex tqis jekk għandhiex twettaq is-setgħat tagħha li tisma' kawża ta' natura kostituzzjonali għandha torbot, sakemm ma tinġiebx xi raġuni serja u gravi ta' illegalita', inġustizzja jew żball manifest fl-użu tagħha; (ċ) m'hemm l-ebda kriterju stabilit minn qabel dwar l-użu tal-imsemmija diskrezzjoni, billi kull każ jeħtieġ jiġi mistħarreġ fuq iċ-ċirkostanzi tiegħu; (d) in-nuqqas waħdu ta' teħid ta' mezzi ordinarji mir-rikorrent mhuwiex raġuni biżżejjed biex Qorti ta' xejra kostituzzjonali taqtagħha li ma tużax is-setgħat tagħha li tisma' l-ilment, jekk jintwera li l-imsemmija mezzi ma kinux tajbin biex jagħtu rimedju sħiħ lir-rikorrent għall-ilment tiegħu; (e) in-nuqqas ta' teħid ta' rimedju ordinarju – ukoll jekk sata' kien għal kollox effettiv biex jindirizza l-ilment tar-rikorrent - minħabba l-imġiba ta' ħaddieħor m'għandux ikun raġuni biex il-Qorti twarrab is-setgħat tagħha li tisma' l-ilment kostituzzjonali tar-rikorrent[27]; (f) l-eżerċizzju minn Qorti (tal-ewwel grad) tad-diskrezzjoni tagħha bla ma tistħarreġ il-materja neċessarja li fuqha tali diskrezzjoni għandha titwettaq, jagħti lil Qorti tat-tieni grad is-setgħa li twarrab dik id-

[24] Kost.**9.10.2001** fil-kawża fl-ismijiet ***Paul McKay vs Kummissarju tal-Pulizija et***
[25] Ara Kost. **25.6.1999** fil-kawża fl-ismijiet ***Spiteri vs Chairman Awtorita' tal-Ippjanar et*** (Kollez. Vol: **LXXXIII.i.201**)
[26] Van Dijk, van Hoof, van Rijn, Zwaak Theory & Practice of the European Convention on Human Rights (4th. Edit, 2006), pġ. 133
[27] P.A. (Kost.) VDG **9.2.2000** fil-kawża fl-ismijiet ***Victor Bonavia vs L-Awtorita' tal-Ippjanar et***

diskrezzjoni[28]; u (ġ) meta r-rimedju jaqa' fil-kompetenza ta' organu ieħor jew meta s-smigħ tal-ilment tar-rikorrent se' jwassal biex l-indaġni ġudizzjarja u l-proċess l-ieħor tas-smigħ tar-rimedju ordinarju jkunu duplikazzjoni ta' xulxin, il-Qorti kostituzzjonali għandha ttendi lejn ir-rifjut li tuża s-setgħat tagħha kostituzzjonali, sakemm l-indaġni ġudizzjarja tal-każ ma tkunx, min-natura tagħha, ixxaqleb iżjed lejn kwestjoni kostituzzjonali[29];

Illi d-diskrezzjoni li l-Qorti tagħżel li tieħu jekk twettaqx jew le s-setgħat tagħha kostituzzjonali biex tisma' kawża għandha tiġi eżerċitata bi prudenza, b'mod li fejn jidher li hemm jew sejjer ikun hemm ksur serju ta' drittijiet fondamentali, il-Qorti xxaqleb lejn it-twettiq ta' dawk is-setgħat[30];

Illi fil-qasam tal-istħarriġ tal-eżistenza ta' rimedji oħrajn xierqa, jinsab stabilit li "*With respect to the way in which and the time-limits within which proceedings must be instituted, national law is decisive. If in his appeal to a national court an applicant has failed to observe the procedural requirements or the time-limits, and his case has accordingly been rejected, the local remedies rule has not been complied with. ... The interpretation and application of the relevant provisions of national law in principle belong to the competence of the national authorities concerned*"[31]. Dak li jingħad dwar it-teħid tar-rimedji quddiem l-awtoritajiet nazzjonali qabel ma wieħed jista' jmexxi każ quddiem il-Qorti ta' Strasbourg[32] jidher li jista', fil-qafas ġenerali, jgħodd ukoll għall-kwestjoni tat-teħid tar-rimedji "ordinarji" qabel ma wieħed imexxi 'l quddiem bil-proċedura speċjali tal-ilment dwar ksur ta' jedd fondamentali quddiem il-Qrati nazzjonali;

Illi l-kejl determinanti dwar l-aċċettabilita' ta' rimedju bħal dak jibqa' dejjem dak ta' kemm huwa effettiv ir-rimedju li jista' jingħata. Għalhekk, kien hemm każijiet fejn ir-rimedju amministrattiv tqies bħala wieħed li jindirizza sewwa l-ilment imressaq mir-rikorrent (ukoll fejn l-allegazzjoni kienet ta' ksur ta' jedd "konvenzjonali")[33] (u għalhekk jiġġustifika li l-Qorti "kostituzzjonali" tagħżel li ma twettaqx is-setgħat tagħha straordinarji), imma kien hemm każijiet oħrajn ukoll fejn tali rimedju ma tqiesx bħala wieħed effettiv[34];

Illi, minbarra dan, jidher li l-kwestjoni marbuta mal-eżawriment tal-proċeduri 'ordinarji' qabel ma wieħed jersaq għar-rimedju 'kostituzzjonali'

[28] Ara Kost. **7.3.1994** fil-kawża fl-ismijiet ***Vella vs Bannister et*** (Kollez. Vol: **LXXVIII.i.48**) u Kost. **12.12.2002** fil-kawża fl-ismijiet ***Visual & Sound Communications Ltd. vs Il-Kummissarju tal-Pulizija et***
[29] P.A. Kost **29.10.1993** fil-kawża fl-ismijiet ***Martin Gaffarena vs Kummissarju tal-Pulizija*** (mhix pubblikata)
[30] Kost. **14.5.2004** fil-kawża fl-ismijiet ***David Axiaq vs Awtorita' Dwar it-Trasport Pubbliku***
[31] Van Dijk, van Hoof, van Rijn, Zwaak *op cit*, pġ. 134
[32] Ara art. 35(1) tal-Konvenzjoni
[33] Ara, per eżempju, Kost. **2.11.2001** fil-kawża fl-ismijiet ***Emanuel Ċiantar vs Kummissarju tal-Pulizija***
[34] Ara, per eżempju, Kost. **14.5.2004** fil-kawża fl-ismijiet ***David Axiaq vs Awtorita' tat-Trasport Pubbliku***

jew ‘konvenzjonali’ jridu jitqiesu wkoll minn jekk ir-rimedji eżistenti jitqisux fihom infushom tajbin biżżejjed biex ma joħolqux ilmenti ġodda ta’ ksur ta’ jeddijiet fundamentali meta wieħed iqis jekk għandux jirrikorri għalihom. F’dan ir-rigward, il-Qorti tqis li ma tistax tinjora l-kejl suġġerit mill-Qorti ta’ Strasbourg fejn jidħol dan l-element ta’ eżawriment ta’ rimedji domestiċi ordinarji, kif stabilit f’kawżi li jolqtu lil Malta[35];

Illi fid-dawl tal-konsiderazzjonijiet li l-Qorti għadha kemm għamlet, jidher li l-eċċezzjoni mqajma mill-intimati hija tajba fiċ-ċirkostanzi partikolari tal-każ. Huwa minnu li waħda mit-talbiet ewlenin tar-rikorrent hija s-sejbien li dispożizzjonijiet partikolari ta’ liġi jiksru jedd fundamentali. Din il-Qorti hija tal-fehma li talba bħal din hija waħda li taqa’ fil-milja tagħha fil-kompetenza ‘kostituzzjonali’ ta’ din il-Qorti. Tagħraf ukoll li t-Tribunal ma huwiex ‘qorti’ għall-finijiet tat-tifsira mogħtija fl-artikolu 95 tal-Kostituzzjoni u għalhekk ma jistax, minn rajh jew fuq talba tar-rikorrent, jagħmel “riferenza kostituzzjonali” lil din il-Qorti[36]. Madankollu, id-dispożizzjonijiet tal-liġi li r-rikorrent qiegħed jilminta dwarhom f’din il-kawża – b’mod partikolari l-artikolu 31(7)(a) tal-Kap 372 – ma jridux jinqraw waħedhom bħallikieku kienu dispożizzjonijiet maqtugħin għalihom mill-bqija;

Illi kemm hu hekk, u bla ma din il-Qorti tipprova tagħmel xi ġudizzju dwar il-qagħda u t-tifsir tal-liġi, jidher ċar li d-dispożizzjonijiet tal-imsemmi artikolu 31(7) huma eċċezzjoni għar-regola (li allura tippreskrivi l-jeddijiet tal-Kummissarju intimat sa żmien limitat) li tinsab fl-artikolu 31(6). Tajjeb li jingħad li r-rikorrent innifsu jsemmi dan l-aħħar sub-artikolu fir-Rikors promotur tiegħu wkoll. Għal din il-Qorti, dan ifisser li t-Tribunal huwa l-organu kompetenti biex jistħarreġ dawn iż-żewġ dispożizzjonijiet u jipprovdi dwarhom u dan billi huwa wkoll iqis l-implikazzjonijiet “konvenzjonali” fit-tifsira u l-applikazzjoni tagħhom fid-dawl ta’ interpretazzjoni ġurisprudenzjali jew dottrinali aġġornati li jkunu jgħoddu għall-każ, bla ma b’daqshekk ikun ħa s-setgħa ta’ din il-Qorti li tgħid jekk xi liġi partikolari tiksirx il-Kostituzzjoni jew il-Konvenzjoni[37]. Minbarra dan, minn deċiżjoni tat-Tribunal fuq kwestjoni bħal din, il-liġi tagħti lir-rikorrent rimedju ta’ appell quddiem il-Qorti tal-Appell li tkun f’qagħda li tiggarantixxi s-salvagwardji ta’ smigħ xieraq u, jekk ikun il-każ, tista’ tirreferi l-kwestjoni jew it-tqanqil ta’ eventwali ‘kwestjoni’ kostituzzjonali lil din il-Qorti;

Illi l-Qorti jidhrilha li l-argument tar-rikorrent li t-Tribunal irid japplika l-liġi ma jwassalx bilfors li l-istess Tribunal ma jistax jinterpretaha jew iħaddimha b’mod li jħares il-jeddijiet fundamentali tiegħu, bħallikieku dak

---

[35] Ara Q.E.D.B. **24.10.2014** fil-kawżi fl-ismijiet ***Brincat et vs Malta*** (Applik. Nri. 60908/11 u 62110/11 et) §§ 64, 68 u 72
[36] Kost. **19.6.2006** fil-kawża fl-ismijiet ***Ignatius Licari noe vs Kummissarju tal-Artijiet et***
[37] Ara, f’dan ir-rigward, P.A. PS **3.10.2003** fil-kawża fl-ismijiet ***Margaret Camilleri et vs The Cargo Handling Co Ltd*** *(in parte*, mhux appellata)

it-Tribunal huwa biss timbru formali li xogħolu huwa dak li japprova jew jiġġustifika l-għemil tal-Kummissarju intimat;

Illi konsiderazzjoni oħra fattwali hi li, sakemm il-proċediment mibdi mir-rikorrent quddiem it-tribunal għadu għaddej, ma jistax jingħad li sejjer iġarrab xi ħsara jew preġudizzju fil-jeddijiet tiegħu, sakemm il-kwestjoni mqajma minnu f'din il-kawża jkunu mistħarrġa u trattati. Dan, fil-fehma meqjusa tal-Qorti, iżid aktar mal-fehma tagħha li r-rimedju 'ordinarju' li għandu r-rikorrent u li huwa għażel li jinqeda bih huwa rimedju fejjiedi u attwali li jagħmel din l-azzjoni tiegħu waħda mressqa qabel il-waqt;

Illi, wara li l-Qorti għamlet dawn il-konsiderazzjonijiet kollha, hija tasal għall-fehma li l-intimati tawha raġunijiet tajba biżżejjed biex tilqa' l-istedina tagħhom li tagħżel li ma twettaqx is-setgħat kostituzzjonali tagħha biex tisma' l-każ imressaq quddiemha mir-rikorrent, u dan għar-raġuni li r-rikorrent kellu u għad għandu rimedji oħrajn tajba dwar l-ilment tiegħu. Għalhekk, il-Qorti sejra tilqa' t-tieni eċċezzjoni preliminari tagħhom;

Illi għalkemm tista' tieqaf hawnhekk, il-Qorti sejra tqis ukoll l-**ewwel eċċezzjoni preliminari** dwar jekk il-Prim Ministru messux tħarrek f'din il-kawża;

Illi l-Qorti tqis li l-kwestjoni ta' min għandu jwieġeb għal xilja ta' ksur ta' jedd fondamentali tintrabat sewwa mal-għamla tal-ksur li jkun u wkoll mal-għamla ta' rimedju li jista' jingħata. Ilu żmien li l-Qrati tagħna għarfu din ir-rejalta' u għalhekk sawru d-distinzjonijiet meħtieġa applikabbli għall-biċċa l-kbira mill-każijiet. Għalhekk, illum il-ġurnata jingħarfu kategoriji differenti ta' persuni li jistgħu jitqiesu bħala leġittimi kuntradittur f'azzjonijiet kostituzzjonali. Dawn jinqasmu fi tliet kategoriji, jiġifieri (a) dawk li jridu jwieġbu direttament jew indirettament għall-għamil li jikser id-dritt fondamentali ta' persuna, (b) dawk li jridu jagħmlu tajjeb (billi jipprovdu r-rimedju xieraq) għan-nuqqasijiet jew l-egħmejjel li bihom ħaddieħor jikser xi jedd fondamentali ta' xiħadd, u (ċ) dawk il-partijiet kollha li jkunu f'kawża meta kwestjoni ta' xejra kostituzzjonali jew konvenzjonali tqum waqt is-smigħ ta' xi kawża f'qorti[38]. Ma' dawn, u dejjem jekk ikollhom interess fil-kawża, jistgħu jiddaħħlu persuni oħrajn bil-għan li jagħmlu sħiħ il-ġudizzju u jagħmluh rappreżentattiv ta' kull interess involut fil-kwestjoni;

Illi l-kwestjoni tas-sehem li l-Prim Ministru jista' jkollu f'kawżi dwar allegat ksur ta' jeddijiet fondamentali jidher li mhux minn dejjem kienet mogħtija

[38] Kost. **7.12.1990** fil-kawża fl-ismijiet ***Abela vs Onor. Prim Ministru et*** (Kollez. Vol: **LXXIV.i.261**); u Kost. **6.8.2001** fil-kawża fl-ismijiet ***Joseph Mary Vella et vs Kummissarju tal-Pulizija et***

l-istess tifsira mill-Qrati u l-awturi. Iżda issa jidher li dwar l-imsemmija kwestjoni l-Qorti Kostituzzjonali fl-aħħar żminijiet stabiliet linja ta' deċiżjonijiet li turi li, wkoll fejn fl-ilment imressaq dwar ksur ta' jedd fundamentali tintalab dikjarazzjoni li dispożizzjoni ta' liġi nnifisha tikser xi jedd fundamentali, f'dak il-każ il-kontradittur leġittimu jkun l-Avukat Ġenerali u mhux il-Prim Ministru[39];

Illi għalhekk l-ewwel eċċezzjoni preliminari hija tajba u sejra tintlaqa' wkoll;

Għal dawn ir-raġunijiet, il-Qorti qiegħed taqta' u tiddeċiedi billi:

Tilqa' l-ewwel eċċezzjoni preliminari tal-intimati u ssib li l-intimat Onorevoli Prim Ministru ma huwiex il-kontradittur leġittimu tal-pretensjonijiet tar-rikorrent;

Tilqa' t-tieni eċċezzjoni preliminari tal-intimati u tagħżel li ma twettaqx is-setgħat tagħha li tisma' l-kawża skond il-*proviso* tal-artikolu 46(2) tal-Kostituzzjoni u l-*proviso* tal-artikolu 4(2) tal-Kapitolu 319 tal-Liġijiet ta' Malta u dan għar-raġuni li r-rikorrent għandu rimedju "ordinarju" mogħti lilu mil-liġi li jista' jinqeda bih qabel ma jdur għall-proċedura bħal fil-kawża tallum; u

Teħles lill-intimati milli jibqgħu aktar fil-kawża, **bl-ispejjeż kontra r-rikorrent.**

Moqrija

Onor. Joseph R. Micallef LL.D.,
Imħallef

29 ta' Settembru, 2016

Carmen Scicluna
Deputat Registratur

29 ta' Settembru, 2016

---

[39] Ara, b'eżempju, Kost. **7.10.2013** fil-kawża fl-ismijiet ***Alfred Spiteri et vs Awtorita' dwar it-Trasport ta' Malta***; Kost. **30.10.2015** fil-kawża fl-ismijiet ***Emmanuele Caruana et vs Il-Prim Ministru et***; Kost. **14.12.2015** fil-kawża fl-ismijiet ***Jane Aġius vs Avukat Ġenerali et***; u Kost. **24.6.2016** fil-kawża fl-ismijiet ***David Mifsud vs Onor. Prim Ministru et***